

O DEMOTYWATORACH, MEMACH I INNYCH TEKSTACH IKONICZNYCH Z SIECI NA LEKCJACH JĘZYKA POLSKIEGO W SZKOLE PONADGIMNAZJALNEJ

 Agnieszka Kopacz
 Katolicki Uniwersytet Lubelski

W maju 2015 roku wchodzi w życie tak zwana „nowa” matura z języka polskiego, będąca rezultatem zmian programowych, które weszły w życie wraz z obecnie obowiązującą podstawą programową do języka polskiego¹ w 2009 roku. Egzamin dojrzałości ma od tego czasu sprawdzić umiejętność konstruowania poprawnej kompozycji i składniowo wypowiedzi oraz analizowania i interpretowania tekstów kultury, wśród których znajdują się także różnorodne teksty ikoniczne. Przeglądając nowy informator maturalny², można odnieść wrażenie, że wprowadzane zmiany będą wręcz rewolucyjne, zarówno na egzaminie pisemnym, jak i ustnym, co powinno znacząco wpłynąć na sposób nauczania języka polskiego. Przygotowując przyszłych abiturientów do nowej formuły egzaminu, nie można zapomnieć o ogólnym, tekstocentrycznym charakterze podstawy programowej – wszystkie działania ucznia podejmowane na lekcjach powinny

¹ Podstawa programowa z komentarzami, t. 2, *Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, https://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=2062%3At-2-jzyk-polski-w-szkole-podstawowej-gimnazjum-i-liceum-&catid=230%3Aksztalcenie-i-ka-dra-ksztalcenie-ogolne-podstawa-programowa&Itemid=290 (dostęp: 18.10.2013).
² *Informator o egzaminie maturalnym od roku szkolnego 2014/2015*, Warszawa 2013 <http://www.cke.edu.pl/files/file/Matura-2015/Informator-2015/Jzyk-polski.pdf> (dostęp: 18.10.2013).
³ S.J. Zurek, *Koncepcja podstawy programowej z języka polskiego*, [w:] *Podstawa programowa, t. 2, Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, Warszawa 2008, s. 56.

znych, natomiast
trywać” elementy
zynie sensu za-
adku omawiania
nznioom specyf-
mpickiej. W tym
tamtych czasów.
ementów dzieła,
dzielnego „prze-
tempickiej, nie-
rękawiczkach”¹³⁰.
czytania” obrazu
obrazu w dwóch
wypisaniem po-
nych znaczeń, jak
stawienia kobie-
zrządkowanej we-
ządnej spełnienia
ego ogniska”¹³² –
ustępowała miej-
rzonym w życiu.
siwego ładu”¹³³.

obiecej; Czestochowa
] Polonistyka w prze-
ja. Zjazd Polonistów;
77.

krząc wokół tekstu. Jednocześnie uczeń ma się stać świadomym odbiorcą kultury, a nie jest tajemnicą, że dla większości maturzystów najbliższe środowisko kulturalne stanowi internet. Dość nagła jest więc pytanie, jak połączyć te dwie skrajne rzeczywistości, z których każda ma swoje racje.

Podstawa programowa daje nauczycielom polonistom możliwość wprowadzenia elementów kultury popularnej na lekcjach. Wśród całej gamy zjawisk współczesnej kultury znajduje się również cyberkultura lub inaczej – kultura sieci, która obejmuje wszystkie zjawiska i wytwory użytkowników cyberprzestrzeni. Jak wskazuje Piotr Zawajski, cyberkultura to:

[...] specyficzny zestaw praktyk odnoszących się do posługiwania się mediami cyfrowymi w celu tworzenia nowego modelu kultury opartej na synergii tego, co online, co offline. Ale niezwykle istotny jest także aspekt teoretyczny, który definiuje cyberkultury jako kategorię nie tyle domagającą się szczególowego definiowania, ile identyfikującą obszary wielu zjawisk. Te zaś zjawiska mogą już być fortunnie definiowane i to one w efekcie skłaniają się na paradygmat cyberkulturowy⁴.

Wśród tych zjawisk pojawiają się zarówno gry komputerowe, jak i portale społecznościowe, blogi czy teksty ikoniczne typowe dla komunikacji sieciowej. Nie są to wytwory zupełnie odizolowane od świata rzeczywistego, dzieła kultury sieci powstają bowiem często wskutek łączenia i powielania elementów tekstów kultury powszechnie znanych. Przykładem tego może być choćby *Mona Lisa Leonarda da Vinci*, która stała się stałym elementem tak zwanych memów⁵, choćby związanych ze słynnym psem Doge⁶.

Mem z *Mona Lisa*⁷ jest przykładem połączenia kultury wysokiej i popularnej, co w obrębie cyberkultury jest zjawiskiem dość częstym. Jego analiza (albo samodzielne tworzenie tego rodzaju tekstów) może być dla uczniów kształcąca, o ile zostanie poprzedzona omówieniem tekstu podstawowego – w tym przypadku ku *Mona Lisie*. Odpowiadając na pytanie zadane na początku artykułu, można

⁴ *Ibidem*.

⁵ Między innymi odbiera komunikaty pisane, mówione, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych: różniące przekazane werbalnie oraz zawarte w dźwięku i obrazie, znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych i inne.

⁶ P. Zawajski, *Cyberkultura. Syntopia sztuki, nauki i technologii*, Warszawa 2010, s. 101.

⁷ Według Wiktora Kołowieckiego „Kluczowym pojęciem dla idei memu jest nasładowość. Memem internetowym możemy zatem nazwać zdigitalizowaną jednostkę informacji (tekst, obraz, film, dźwięk) rozpowszechnioną drogą internetową, która zostaje skopioną, przetworzoną i w tej formie opublikowana w internecie” (Zob. W. Kołowiecki, *Memmy internetowe jako nowy język internetu*, <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/3637> (dostęp: 31.08.2014)).

⁸ Doge to slangowe określenie psa, który jest związany przede wszystkim ze zdjęciami Shiba Inu (przdomek „Shibe”). Napisy na obrazku koniecznie muszą być złożone krojem Comic Sans i przedstawiać skojarzenia z ilustracją. Zob. *Doge*, <http://knowyourmeme.com/memes/doge> (dostęp: 31.08.2014).

⁹ <http://www.memowisko.com/2013/09/doge-przyjezdza-do-polski-piesel-wow.html> (dostęp: 1.09.2014).

napisac, ze kultura sieci moze, a nawet powinna zastanic na lekcjach języka polskiego, o ile będzie się jączyła z kontekstowym sposobem analizowania i interpretowania tekstów kultury.

1. Kultura sieci jako kontekst

O wprowadzaniu kontekstów w edukacji polonistycznej napisano już wiele, w tym jednak przypominie kilka najważniejszych faktów oraz odnieść je do nowej formuły natury¹⁰. W literaturze przedmiotu można znaleźc ich różne klasyfikacje i zastosowania kontekstów. Wedlug Witolda Bobińskiego¹¹ dzielą się one na literackie, historyczne, filozoficzne, plastyczne, filmowe i dziennikarskie. Kazdy z nich moze być wykorzystany przez maturzystę podczas egzaminu dojrzałości – zarówno ustnego, jak i pisemnego – jako przyklad lub być elementem zadania maturalnego. Abiturient powinien umieć zanalizować i zinterpretować dany tekst kultury. W przypadku matury rozszerzonej moze to być również analiza lub interpretacja porównawcza.

Praca z kontekstami nie należy do łatwych – wymagają erudycji nauczyciela polonisty, który powinien nie tylko znać konteksty tak zwane rodzime, czyli te, z którymi dzieło bezpośrednio się łączy, ale także wykazać się umiejętnością doboru tekstów uzupełniających interpretację analizowanego utworu literackiego lub ikonicznego. Pewien „kodeks” pracy z kontekstami stworzył Stanisław Bortowski, który wymienia trzy główne zasady:

1. Traktować konteksty jako część integralną lekcji poświęconych wstępnym do epok bądź wprowadzeniu do twórczości pisarzy;
2. Wymyślać tematy, które pozwalają na jednoczesne mówienie o lekturze obowiązkowej czy uzupełniającej i sztuce czy filozofii;
3. Pogodzić się z myślą, że na lekcjach poświęconych dziełom z kanonu liczba tematów literackich ulegnie czasami zmniejszeniu na rzecz tematów związanych z kontekstami¹².

Bortowski sugeruje, aby konteksty nie były na lekcjach języka polskiego czynnym wyjątkowym – mają stanowić jeden ze stałych elementów omawiania tekstów, które dzięki zestawieniu z innymi wytworami kultury mogą nabrac nowego, wcześniejszego niezauważanego znaczenia.

¹⁰ Autorka już podejmowała ten temat i szerzej opisała ten problem w artykule A. Bienko, *Nowa matura (nie)wyrwana z kontekstu. O kontekstowej analizie i interpretacji tekstów kultury*, [w:] *Polonistyka* 2013, z. 11.
¹¹ W. Bobiński, *Konteksty kulturowe w dydaktyce literatury*, [w:] *Polonista w szkole. Podstawy kształcenia nauczyciela polonisty*, red. A. Janus-Sitarz, Kraków 2004, s. 233.
¹² *Ibidem*, s. 17.

nym odbiorcą kul-
bliższe środowisko
ak polączyc te dwie
możliwość wprowa-
całej gamy zjawisk
naczej – kultura sie-
ów cyberprzestrze-

ę mediami cyfrowymi
o online, z tym, co of-
ni pojęcie cyberkultury
identyfikując obszary
to one w efekcie skła-

rowe, jak i portale
unikacji sieciowej.
tego, dzieła kultury
elementów tekstów
oby *Mona Lisa* Le-
th memów”, choćby
wysokiej i popular-
jego analiza (albo
uczniów kształcąca,
o – w tym przypad-
ku artykulu, można

ane za pomocą środków
te w dzieku i obrazie,
omiksach, piosenkach)

wa 2010, s. 101.

mu jest nasładowictwo.
informacji (tekst, obraz,
ma, przetworzona i w tej
Meiny internetowe jako
(dostęp: 31.08.2014).

skim ze zdjęciami Shi-
złożone krojem Comic
meme.com/memes/doge
esel-wow.html (dostęp:

Wprowadzenie kontekstów podczas omawiania jakiegokolwiek tekstu (np. literackiego, ikonicznego, telewizyjnego) może się odbywać na dwa sposoby. Kontekst może poprzedzać analizę głównego utworu, kontrastując z nim lub nawiązując do niego. Może jednak być także jego uzupełnieniem interpretacyjnym – wtedy należy go wprowadzać zgodnie ze schematem: tekst → kontekst → tekst¹³. Witold Bobiński podkreśla, że owa metoda nie może być realizowana bez ostatniego komponentu, czyli ponownego pochylecia się nad tekstem literackim, który ma być zreinterpretowany po zapoznaniu się z wybranym tekstem kultury.

Jak przekłada się ten sposób wprowadzania kontekstów na omawianie utworów kultury sieci na lekcjach? Przede wszystkim teksty te nie powinny być jedynie wyjątkowym dla uczniów. Nauczyciel, omawiając utwory należące do kanonu lektury, ma zaplanować również wprowadzanie tego rodzaju kontekstów, które nie tylko wzbogacą interpretację dzieła, lecz także sprawią, że poruszana tematyka staje się uczniom bliższa, bardziej przystępna.

Jako przykład powyższych rozważań może posłużyć demotywalator¹⁴ wykorzystujący obraz Caspara Davida Friedricha *Wędrowiec nad morzem mgieł*. Autor stojący obraz zestawił dzieło romantycznego malarza z własnym podpisem: „Nie żegna się ten, który ma zamiar wrócić”¹⁵. W podstawowej interpretacji obrazu skupia się zwykle¹⁶ na przedstawieniu *sacrum* i *profanum* przez ukazanie bohatera stojącego nad „morzem mgieł”, które zakrywa ziemiaki świat. Dość stonowane barwy, typowe dla malarstwa epoki romantyzmu, podkreślają melancholię dzieła, intymność spotkania z Bogiem. Wraz z podpisem dodanym przez artystę nautę utwór ten nabiera nowego znaczenia – odbiorca zwraca uwagę raczej na sam proces wędrowki, nieobecności kogoś bliskiego, kto na jakiś czas zamierza opuścić swoje miejsce zamieszkania. Taki sposób postrzegania dzieła otwiera nowe przestrzenie interpretacyjne, które można pokazać uczniom na podstawie poniższego tekstu ikoniznego. Ciekawym zadaniem byłoby także poproszenie na lekcji, aby licealiści stworzyli własny demotywalator z wybranym obrazem w roli głównej.

2. Kultura sieci jako bohaterka lekcji

Cyberkultura staje się coraz bardziej dominującym nurtem w środowisku kulturalnym. W związku z tym, że uczniowie są nie tylko jej odbiorcami, ale także twórcami – ponieważ każdy użytkownik sieci współtworzy krajobraz

¹³ W. Bobiński, *op.cit.*, s. 233.

¹⁴ „Demotywalator, demot – demotywujący obrazek, połączenie wymownego obrazka bądź wysmiałe rzeczywistości) lub cyniczny”. *Demotywalator*, <http://pl.wikipedia.org/wiki/Demotywalator> (dostęp: 1.09.2014).

¹⁵ <http://demotywalator.pl/3410453/Nie-żegna-sie-ten> (dostęp: 1.09.2014).

¹⁶ O czym świadczą opisy, choćby skrócone tego obrazu; przykładowy znajduje się na blogu *Mistrzowie malarstwa*, <http://mistrzowie-malarstwa.blogspot.com/2013/06/caspar-david-friedrich.html> (dostęp: 1.09.2014).

cyberkulturowy – warto przeznaczyć niektóre lekcje na omówienie jej głównych cech. Pozwoli to uczniom nie tylko bardziej świadomie odbierać teksty kultury, z którymi mają na co dzień do czynienia, lecz także usystematyzować wiedzę o zjawiskach, które ich bezpośrednio dotyczą.

Jak trudno mówić o jednej prawidłowej definicji cyberkultury, tak również ciężko wskazać jedną jej prawidłową i niepodważalną klasyfikację. Pierwotne badania nad cyberkulturą – tak zwane *web studies* – koncentrowały się nie tylko na problemie definiowania cyberprzestrzeni, ale także jej filozofii, kwestiach związa-nych z globalizacją, ekonomią i polityką sieci, sieciowych społecznościach i społeczeństwach, życiu w cyberprzestrzeni, wirtualnym świecie i innych dziedzinach pokrewnych¹⁷. Wszystkie te dziedziny są bardzo dynamiczne, co podkreśla rozwój środowiska sieciowego, ale również implikuje konieczność ciągłego badania tej rzeczywistości. Takie „mikrobadania” można z uczniami przeprowadzić w ramach projektu edukacyjnego, który nie tylko przybliży im zagadnienia cyberkul-tury, ale także pozwoli wykształcić umiejętność poszukiwania, selekcjonowania i opracowania zdobytych informacji.

Proponowany projekt edukacyjny zakłada opracowanie przez trzy–cztero-osobowe grupy wybranego działu związanego z cyberkulturą. Wybór interesu-jącego młodzież działu może ułatwić zapoznanie się z fragmentami opracowania Piotra Zawojskiego *Cyberkultura. Syntopia sztuki, nauki i technologii*, który opi-suje ogół zjawisk składających się na pojęcie cyberkultury oraz dokładniej opisu-je poszczególne jej komponenty. Po wyborze interesującego obszaru badawczego uczniowie powinni przystąpić do pracy.

W metodzie projektu nauczyciel pełni ważną funkcję, która polega na nad-zorowaniu i ukierunkowywaniu pracy uczniów. Ważne jest więc, aby każda gru-pa otrzymała instrukcję, według której uczniowie będą przygotowywać projekt, oraz wskazówki, gdzie mogą poszukiwać potrzebnych materiałów. Na wstępnym etapie prac przydatne mogą się okazać inspiracje zaczerpnięte z niemieckich podręczników do języka ojczystego¹⁸, w których autorzy zamieszcili „instrukcje” wykonywania projektów. Mogą one być inspiracją dla uczniów¹⁹. Tego rodzaju pomoc pozwoli grupom odpowiednio zaplanować pracę oraz przygotować har-monogram będący jednym z elementów zaliczenia projektu.

¹⁷ P. Zawojski, *Cyberkultura. Syntopia sztuki, nauki i technologii*, Warszawa 2010, s. 82.
¹⁸ Pomyśły zaczerpnięte z podręcznika: J. Diekhans, M. Fuchs, *Fa.U.L.D. – Persönliches Arbeits- und Lesebuch Deutsch. Für Gymnasien: Fa.U.L.D. (Paul) 7. Schuljahr*, New Hardcover 2006.
¹⁹ Tego rodzaju instrukcje autorka przedstawiała także w opracowaniu dotyczącym edukacji me-dialnej w Niemczech. Zob. A. Bieńko, *Ordnung muss sein. Zastosowanie niemieckiego modelu nauca-nia edukacji medialnej w dydaktyce polonistycznej*, [w:] „Notatnik Multimediálny” (w druku).

gokoliwiek tekstu
ac na dwa sposoby.
tując z nim lub na-
interpretacyjnym
kontekst → tekst¹³.
izowana bez ostat-
tem literackim, któ-
tekstem kultury.
a omawianie utwo-
e powinny być ni-
ry należące do ka-
ddaju kontekstów,
wają, że poruszana
tywator¹⁴ wykorzy-
rzem mgieł. Autor
tasnym podpisem:
interpretacji obrazu
ukazanie bohate-
t. Dość stonowane
melancholie dzieła,
danym przez inter-
wagę raczej) na sam
as zamierza opuścić
owiera nowe prze-
dstawie poniszszego
zenie na lekcji, aby
w roli głównej).

em w środowisku
ej) odbiorcami, ale
t tworzy krajobraz

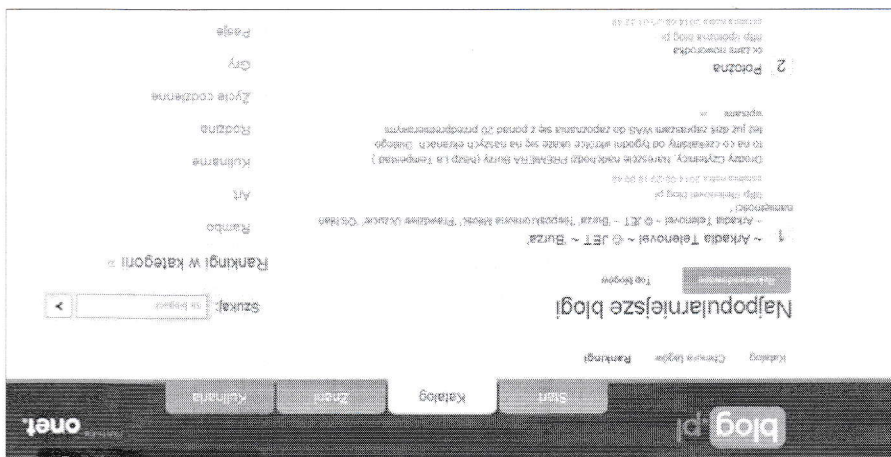
owego obrazka bąd
czeskiej) ironiczny (ma
org/wiki/Demotywator
y znajduje się na blogu
caspar-david-friedrich.

Zanim zaczniecie... Przeżyłacie dwa rozdziały książki Piotra Zawojskiego oraz zastanówcie się, które elementy cyberprzeżycia są dla Was najbardziej atrakcyjne. Jakim elementem cyberkultury chcecie się zająć? Z których elementów najczęściej korzystacie albo może je wspótworzyć? Przedyskultujcie w swojej grupie, jaki obszar Was najbardziej interesuje, i spróbujcie go opisać – może Wam w tym pomóc mapa myśli.	Wybierzcie formę i perspektywę przedstawienia tematu Ustalcie w grupie i z nauczycielem, z jakiej perspektywy chcecie przedstawić interesujący was obszar. Czy będzie to perspektywa krytyka, entuzjasty, twórcy czy biernego obserwatora? Spiszcie wady i zalety każdej z odkrytych perspektyw i zastanówcie się, do której wam najbardziej. Następnie wybierzcie formę waszej pracy – w zależności od perspektywy może to być prezentacja, reklama, blog, zbiór memów, demotywowatrow... Bądźcie twórczy!	Bądźcie systematyczni i uporządkowani Spiszcie najważniejsze zadania i ułóżcie harmonogram, którego będziecie się trzymać. Wasza praca, aby była spójna, musi być przemyślana i potrzebuje czasu, aby pewne kwestie można było przedyskultować i dopracować. Systematyczność w tym przypadku będzie drogą do sukcesu!	Korzystajcie z różnorodnych źródeł – nie tylko naukowych Cyberkultura jest tworzona przez zwykłych ludzi – także przez Was! Badając dany temat, nie szukajcie tylko naukowych opracowań, przyglądajcie się także komentarzom internautów, śledźcie, co jest atrakcyjne dla różnych grup Waszych znajomych. Korzystajcie również, rzecz jasna, z tekstów fachowych, ale niech nie będą one dla Was ograniczeniem w poszukiwaniach!

Powyzsza instrukcja jest oczywiscie przykladem, ktory stanowi wstep do realizacji projektu. Po przygotowaniu harmonogramu przez uczniow konieczna jest pomoc w znalezieniu odpowiedniej bibliografii – przydatna bedzie z pewnoscia wspomniana ksiazka Piotra Zawojskiego, a takze inne ksiazki zwiazane z tematyka cyberkultury²⁰ oraz strony internetowe: www.techsty.org, www.jestkultura.pl, www.kulturahistoria.umcs.lublin.pl i inne.

Przykladowym wynikiem powyzszego projektu moze byc opracowanie dotyczace polskich blogerow oraz najczesciej podejmowanych przez nich tematow. Uczniowie, korzystajac ze statystyk dostepnych na portalach, mogliby zobaczyc, jakie blogi sa najbardziej poczytne, oraz zanalizowac ich tresc. Mozliwe bylyby rowniez przeprowadzenie w klasie lub w szkole ankiety, w ktorej rowniezicy wyraziliby swoja opinie na temat najbardziej interesujacych ich tematow oraz sposobu prowadzenia strony, ktora przykuwa ich uwage. Podsumowaniem takich

²⁰ Np. *Kulturowe kody technologii cyfrowych*, red. P. Celinski, Lublin 2011; M. Hopfinger, *Literra i media po 1989 r.*, Warszawa 2010; *Kulturowe kody mediow: stan obecny i perspektywy rozwoju*, red. M. Sokolowski, Torun 2008 i inne.

Rysunek 1. Zrzut z ekranu portalu blog.pl – ranking najpopularniejszych blogów
Zrędo: <http://www.blog.pl/ranking/top> (dostęp: 1.09.2014).

mikrobadani mogłoby być opracowanie „wzorcowego” bloga, który zebrałby nagromadzone uwagi w jednym miejscu.
Innymi przykładowymi tematami mogłoby być: najpopularniejsze memy polityczne; sieciowe wizerunki kobiety albo jakość edukacyjnych portali edukacyjnych. Propomowana tematyka jest bardzo rozległa, dlatego tak naprawdę wszystko zależy od pomysłowości i pracowitości uczniów. Po realizacji projektu nauczyciel może wykorzystać opracowane przez podopiecznych treści, które będą stanowić ciekawy kontekst omawianych dzieł.

3. Podsumowanie

Przedstawione pomysły wprowadzania tekstów ikonicznych z sieci na lekcjach języka polskiego stanowią tylko wybór spośród całej gamy możliwości, które staną przed współczesnym nauczycielem i jego uczniami. Stanowią one niewątpliwie ciekawe uzupełnienie zajęć, ale i wyzwanie, jako że jest to jedna z najbardziej dynamicznie rozwijających się dziedzin kultury, która wciąż czeka na odkrycie przez polonistów szkół średnich.